

Праблема мовы ў Савецкім Саюзе

Савецкая прэса апошнімі часамі прысьвячае шмат увагі пытанню нацыянальных дачыненняў, канстатуючы ўзмацненне т. в. «нацыяналістычных тэндэнцыяў» у нацыянальных рэспубліках Савецкага Саюзу.

Праклямуючы на ХХІ зьездзе КПСС пачатак новага этапу ў разьвіцьці савецкага грамадзтва, гэтак званыя перыяд разгортутага будаўніцтва камунізму ў СССР, кіраўніцтва ЦК КПСС вельмі мала паклапацілася аб распрацоўцы тэарэтычных палажэньняў лабудовы савецкага грамадзтва ў наступаючым перыядзе. Тэарэтычны разважаньні Хрушчова на зьездзе над гэтым пытаньнем датычылі галоўным чынам эканамічных праблемаў гэтага грамадзтва, аналізу вытворчых дачыненняў і распадзелу працы ў ім, прынцыпу яго аплаты, гэта значыць — перадумоваў, што забясьпечваюць, паводля азначэньня савецкага кіраўніцтва, створэньне матэрыяльна-тэхнічнай базы камунізму. Пытаньні духовага аблічча будучага грамадзтва й яго сяброў у дакладзе Хрушчова і ў рэзалюцыях зьезду зусім не закранутыя.

Заўважаюцца, што ўсе гэтыя праблемы ЦК КПСС пробую нагнаць публікаваньнем тэарэтычных артыкулаў аб ідэялігічных пытаньнях у сваіх друкаваных ворганах.

У сувязі з тым, што ўсё больш і больш насыцьваюцца і пытаньні нацыянальных дачыненняў у будучым новым грамадзтве, функцыяў нацыяў у ім дыролі мовы, як фактару, што вызначае форму новай, павіннай стацца ў камуністычным грамадзтве ня толькі паводля зьместу, але й паводля формы камуністычнай, культуры.

Апошнімі часамі зьявілася шмат артыкулаў аб пытаньнях нацыянальных дачыненняў у новым савецкім грамадзтве.

«Уваход СССР у перыяд разгортутага будаўніцтва камуністычнага грамадзтва паказвае сабой новы этап у разьвіцьці сацыялістычных нацыяў і нацыянальных дачыненняў», — пішацца ў «Вопросах философии» (№ 7, 1959, б. 35).

У чым-жа канкрэтная павінна правіцца новасьць нацыянальных дачыненняў у СССР у надыходзячым перыядзе? У тэарэтычных артыкулах аб гэтым пытаньні вельмі шмат старога фразэалёгіі аб сьрогай паслядоўнасьці ў ажыццэўленьні й на новым этапе савецкага грамадзтва «ленінскіх прынцыпаў» нацыянальнай палітыкі партыі. Аднак усё яскравей і яскравей прабіваецца цвёрдажыньне аб неабходнасьці пераходу да зьліцця нацыяў і нацыянальных культур у СССР. Ужо цяпер галоўным стрыжнём гэтае канцэпцыі — гэта неабходнасьць стварэньня (увядзеньня) адзінае «агульналюдзкае» (інтэрнацыянальнае) мовы. У тэарэтычным воргане ЦК КПСС, часопісе «Коммунист» (№ 13, 1959, б. 39) з гэтае нагоды гаворыцца:

«Зьліццё нацыяў і нацыянальных культур у нельга ўявіць як працэс, які можа пачацца толькі пасля перамогі камунізму ўва ўсіх краінах сьвету.

Стварэньне ў будучыні адзінае агульналюдзкае мовы й зьліццё нацыянальных культур у вадну агульналюдзкую культуру — гэта складаны й доўгі шлях, які, на нашу думку, мае свой пачатак ужо ў нашай рэчаіснасьці».

Аб тым, як кіраўніцтва ЦК КПСС намерваецца разьвязваць праблему «агульналюдзкае мовы» камуністычнага грамадзтва, гаворыцца ў часопісе «Вопросы философии» (№ 7, 1959, б. 41).

«На базе агульнай для ўсіх нацыяў сацыялістычнай сыстэмы гаспадаркі й адзінага дзяржаўнага ладу, а таксама адзінай сацыялістычнай паводля зьместу культуры зьявілася неабходнасьць агульнае для ўсіх нацыяў мовы. Функцыя такое мовы міжнацыянальных зносінаў выконвае расейская мова — мова вялікага народу».

Такім чынам расейская мова ўжо цяпер абвешчаецца мовай «мжнацыянальных зносінаў» ня толькі для народаў, што цяпер уваходзяць у склад Савецкага Саюзу, але й для «ўсіх нацыяў сацыялістычнае сыстэмы», гэта значыць — для ўсіх краінаў камуністычнага блёку.

Аб умацаваньні ейных інтэрнацыянальных функцыяў у будучыні далей гаворыцца наступнае:

«У працэсе далейшага будаўніцтва камунізму ўсё больш будзе зьольшвацца роля расейскае мовы, як мовы міжнацыянальных зносінаў сацыялістычных нацыяў» (Тамсама).

Імкненьне ЦК КПСС да русыфікацыі моваў і культураў народаў СССР, як і падрыхтоўка перадумоваў для абвешчання расейскае мовы ў будучыні адзінай мовай сусьветнага камунізму — зьявіцца ня новае.

Асабліва заўважна яно ўзмоцнілася ад часу Другога сусьветнае вайны, калі для ратаваньня палажэньня на франтах вайны патрабавалася перагледзець нацыянальную палітыку, выцягваючы на паверхню ўсе атрыбуты раней асуджанага вялікарасейскага шавінізму й місіянізму. Ужо тады расейская нацыя была афіцыйна пераведзена з катэгорыі роўнай сьрод роўных у катэгорыю «выдатнай і кіруючай нацыі» сярод іншых роўных (БСЭ, т. 29, 1954, б. 309).

Кіраўніцтва ЦК КПСС афіцыйна падзяліла нацыю ў СССР на вышэйшую — кіруючую й ніжэйшую — кіраваныя або падпарадкаваныя. Такім чынам, ухіл у нацыянальнай палітыцы камуністычнай партыі пачатку трыццатых гадоў — «кауцкіянскі сацыял-шавінізм», зь якім у той час вялося моцнае змаганьне, цяпер ператварыўся ў генэральную лінію гэтай-жа КПСС. У той час Сталін у дакладзе на XVI зьездзе ВКП(б) 27. 6. 1930 году казаў:

«Ці-ж ня ясна, што дамагаючыся аднае агульнае мовы ў межах аднае дзяржавы, у межах СССР, яны дабіваюцца ў сутнасьці справы аднаўленьня **прывілеяў** пануючай раней мовы, а пайменна — **вялікарасейскай мовы**? (І. Сталін, Соч., т. 12, б. 365).

Цяпер-жа гэты «сацыял-шавінізм» лезалізуецца, пад яго падводзіцца тэарэ-

тычная база. А найважнейшае тое, што цяпер упаршыно афіцыйна праводзіцца рэвізія сталінскіх палажэньняў аб праблеме мовы сусьветнага камунізму. Так аб праблеме мовы пераможнага сусьветнага сацыялізму ён казаў у 1930 годзе: «У перыяд перамогі сацыялізму ў сусьветным маштабе, калі сацыялізм замацуецца і ўвойдзе ў быт, нацыянальныя мовы нямінуча павінны зьліцца ў вадну агульную мову, якая, зразумела, ня будзе ні вялікарасейскай, ні нямецкай, а чымсьці новым» (Сталін, Соч., т. 13, 1953, б. 5).

Хадзя па сьляваваенная палітыка ў пытаньнях мовы ў СССР самога Сталіна таксама як і палітыка цяперашняга кіраўніцтва ЦК КПСС разьвівалася ў зусім супрацьлежным да гэтага палажэньня кірунку, ягонае афіцыйнае адмаўленьне ажыццяўляецца якраз цяпер.

Гэтыя новыя партыйныя ўстаноўкі аб будучыні расейскае мовы бязумоўна зробіць уплыў на ўзмацненьне русыфікацыі ня толькі ў нацыянальных рэспубліках СССР, але таксама і ў краінах-сатэлітах. Расейская мова ў школах краін-сатэлітаў ужо цяпер зьяўляецца абавязковым прадметам.

Зьвяртае на сабе ўвагу той факт, што з практыкаваных дасюль двух мэтадаў русыфікацыі нацыянальных моваў — скрыжоўваньне расейскае мовы зь нерасейскімі й насаджваньне расейскае мовы ў чаласьці — цяпер выразную перавагу аддаецца апошняму, і гэта зразумела чаму.

Справа ў тым, што шлях русыфікацыі нацыянальных моваў пры дапамозе **(Заканчэньне на 3-й бачыне)**

Хатка на... калёсах

(Заканчэньне з 1-ай бач.)

Тэнцыямі. Так ужо прынята ў Савецкім Саюзе, што самыя небяспечныя й сваекарысныя мерапрыемствы партыі павінны прыкывацца апрапахаў прапагандовай шуміхі, «усенародным адабреньнем». Тое самае мы й наглядзем у выпадку разрэкламаваньня ў СССР гэтае амерыканскае **візыты** Хрушчова. У першую чаргу яна названа «гістарычнай візытай», што ў савецкай інтэрпрэтацыі азначае палітычна неабходнае мерапрыемства. З другога боку з гэтае **візыты** мантуюцца кінафільмы, якімі партыя думае закідаць ня толькі Савецкі Саюз, сваіх сатэлітаў, але й вольны сьвет, пішуча аб ёй кнігі, што ў хуткасьці выйдучь мільённым тыражом, а па ўсім Савецкім Саюзе праходзіць хваля «ўсенароднага» яе адабрэньня, выносячы рэзалюцыі-падзякі Хрушчову й забавязваючы савецкае грамадзтва «яшчэ больш працаваць для добра міру». Ведама, гэта «ўсенародная радасьць і падтрымка» былі-б яшчэ больш эфэктуўнымі, калі-б, скажам, Хрушчоў кінуў кіліч падрыхтоўкі да вайны, бо савецкаму грамадзтву заўсёды застаецца толькі адна магчымасьць — апрабоўваць тое, што ўжо даўно было задумана дыктатарам.

Памёр генэрал Маршал

16-га кастрычніка ў Вашынгтоне, у веку 78-мі год памёр выдатны амерыканскі ваенны й дзяржаўны дзеяч генэрал Джордж Маршал.

Генэрал Маршал стаўся ведамым дзякуючы сваім ваенным здольнасьцям ужо ў Першую сусьветную вайну. У часе Другой сусьветнай вайны, Маршал на становішчы начальніка штабу арміі кіраваў усімі ваеннымі апэрацыямі амерыканскіх арміяў. На ягонае жаданьне, генэрал Айзэнгаўэр быў прызначаны галоўнакамандуючым саюзнага войска ў Эўропе. Пасьля Другой сусьветнай вайны Маршал займаў шэраг важных дзяржаўных становішчаў. Ён быў асабістым прадстаўніком прэзыдэнта Трумана ў Кітаі, дзяржаўным сакратаром, і, урэшце, міністрам абароны. У той час, калі ён быў на становішчы дзяржаўнага сакратара, Маршал быў галоўным ініцыятарам пляну эканамічнай дапамогі ўрапэйскім дзяржавам, якія пацярпелі ад вайны. Гэты плян укаранаваўся бліскучым посьпехам, і цяпер ведамы ў гісторыі, як «плян Маршала». У 1951-ым годзе Маршал падаўся ў адстаўку. У 1952-ім годзе ён атрымаў Нобэлеўскую прэмію міру. Вестка аб сьмерці генэрала Маршала сустрэла жывы водгук у Амерыцы, Канадзе і ўва ўсіх краінах Заходняй Эўропы. У адмысловым звароце да амерыканскага народу, прэзыдэнт Задзіночаных Штатаў Айзэнгаўэр заявіў: «Як жаўнер і дзяржаўны дзеяч, генэрал Маршал прывяцкі ўсё сваё жыццё свайму народу. Дзякуючы ягонай рашучасьці, настойлівасьці, мужнасьці й мудрасьці, наша краіна і ўвесь вольны сьвет захавалі свабоду й замацавалі мір». Із свайго боку, дзяржаўны сакратар Гэртэр заявіў, што стойкасьць, энэргія й сціпласць нябожчыка генэрала Маршала зьяўляюцца сьветлым прыкладам для ўсіх, хто ідзе па ягоным шляху.

Палітычны дзеячы ўсяго заходняга сьвету пераслалі тэлеграмы на імя прэзыдэнта Айзэнгаўэра із спагадай з прычыны сьмерці выдатнага ваеннага й палітычнага дзеяча Задзіночаных Штатаў. Міністар замежных справаў Італіі Пэльлі заявіў, што ўся Італія з удзячнасьцяй згадвае генэрала Маршала, якому яна забавязаная аднаўленьнем і росквітам свае народнае гаспадаркі пасля вайны. У тэлеграме міністра замежных справаў Бэльгіі Віны гаворыцца, што пасляваенная дзейнасьць генэрала Маршала палкала аснову цяперашняга росквіту Заходняй Эўропы. Выступаючы ў радыё, заходня-нямецкі канцлер Адэнаўэр сказаў, што ўпаршыно ў гісторыі моцны й багаты амерыканскі народ пасля пераможнай вайны выцягнуў пераможаным руку дапамогі, даўшы ім магчымасьць ізноў аднавіць разбуранае. У ліку ініцыятараў гэтага шляхотнага гістарычнага чыну», — заявіў Адэнаўэр, — «імя генэрала Маршала стаіць на першым месцы».

Колькі Беларусаў у канцэнтрацыйных лягерах СССР

У канцы леташняга году ў выдавецтве Латыскага Нацыянальнага Фонду ў Штакгольме зьявілася кніжка Адольфа Шыльдэ «Выгоды зь нявольніцтва. Балтыцкія зьнявольненыя работнікі й сьлыньня пад Сталінам і Хрушчовам». Кніга напісаная на аснове апытаньня каля дзьвюх тысяч аў немцаў і аўстрыяцкіх ваеннапалонных, што былі выпушчаны з Савецкага Саюзу ў часе ад кастрычніка 1955 г. да канца 1957 г.

На аснове багатага матэрыялу аўтар робіць выснаў, што ніякія дэкрэты й амнэстыі ня зьменшылі колькасьці вязьняў у Савецкім Саюзе, на дармавой працы якіх у вялікай меры базуецца савецкая эканоміка. Паводля Шыльдэ, і цяпер у СССР — больш за 15 мільёнаў канцлягернікаў.

Апісваючы лягеры Варкуты, аўтар паддае склад аднаго з варкуцкіх лягераў паводля нацыянальнасьцяў. Ён піша:

«У вадным з лягераў Варкуты, у якім лік палітычных вязьняў да 1956 году вагаўся паміж 3 500 і 4 200, склад паводля нацыянальнасьцяў згодна зь сьветчаньнем аднаго Сьрба, што вярнуўся ў вольны сьвет, быў гэты:

Украінцаў	40 %
Балтаў (Латышоў, Эстонцаў, Летув.)	32 %
Беларусаў	15 %
Немцаў	4 %
Палікаў	2 %
Румынаў і Чэхаў	2 %
Расейцаў	2 %
Югаславаў	1,5%
Жыдоў	1 %
Розных азіяцкіх народаў	0,5%

Пра Беларусь знаходзім сьветчаньні і ў іншым месцы кніжкі.

П. УРБАН

Да пытаньня аб савецкай нацыянальнай палітыцы

Гаворачы аб савецкай нацыянальнай палітыцы, у першую чаргу трэба мець на ўвазе ейную ўзаемасувязь з марксістаўскім прынцыпам аб інтэрнацыянальным адзінстве пралетарыяту, з аднаго боку, і традыцыйнымі правамі вялікадзяржаўніцкіх тэндэнцыяў расейскага камунізму, з другога. Першы прынцып, які мае ў сабе чыста тэарэтычны й абстрактны зьмест, вымагае падпарадкаваньня нацыянальнага пытаньня галоўнай праблеме сацыялістычнай рэвалюцыі — праблеме аб дыктатуры пралетарыяту, у той час, як другая тэндэнцыя, падказваная жыццёвай практыкай і якая, як будзем бачыць далей, разьвіваецца наўсуперак першаму прынцыпу, і часамі нават ігнаруючы яго мае на ўвазе толькі абарону гістарычных інтарэсаў расейскага народу на шкоду прапаганаваным ідэалам камунізму й нацыянальным інтарсам іншых падсавецкіх народаў. Менавіта ў гэтай узаемасувязі трэба шукаць тых парадоксы і тыя заганыя бакі савецкай нацыянальнай палітыкі, якія даюць ўсе падставы зрабіць выснаў, што яна накіраваная ў канцальным выніку толькі да абароны гістарычных інтарэсаў расейскага народу.

Кіруючыся быццам-бы гэтым прынцыпам пралетарскай са-лідарнасьці ў змаганьні за ажыццяўленьне сацыялістычнай рэвалюцыі, бальшавікі й асабіста Ленін аж да кастрычніцкага перавароту ў Расеі ў 1917 годзе ўсімі сіламі супрацьставіліся ня толькі ідэі разьдзелу Расейкай Імпэрыі на паасобныя больш-менш незалежныя нацыянальныя рэспублікі, але й ідэі стварэньня ў ейных межах нацыянальна-культурных аўтаноміяў. Не магло таксама быць мовы аб фэдэральным ладзе будучай сацыялістычнай дзяржавы. А гэта таму, — як адзначаў Ленін у сваім артыкуле «Крытычныя заўвагі да нацыянальнага пытаньня», — напісаным у 1913 годзе, што бальшавікі ўважалі, што «цэнтралізаваная вялікая дзяржава зьяўляецца вялізарным гістарычным крокам наперад ад сярэднявечкавай раздробленасьці да будучага сацыялістычнага адзінства цэлага сьвету, і інакш, як праз такую дзяржаву (неразрыўна зьвяза-

ную з капіталізмам) няма і быць ня можа шляху да сацыялізму».)

У праграме РСДРП, прынятай у 1913 годзе на Другім зьездзе партыі, разьвязаньне нацыянальнага пытаньня прадбачвалася толькі ў наступных межах: а) шырокае мясцовае самакіраўніцтва; акруговае самакіраўніцтва для тых мясцовасьцяў, якія вырозыняюцца асаблівымі бытавымі ўмовамі і складам насельніцтва; б) права насельніцтва атрымліваць асьвету ў роднай мове, забясьпечанае стварэньнем на кошт дзяржавы й ворганаў самакіраўніцтва неабходных школаў; права кажнага грамадзяніна ўжываць родную мову нароўні з **дзяржаўнай** ўва ўсіх мясцовых, грамадзкіх і дзяржаўных установах; в) права на самавызначэньне ўсіх нацыяў, якія ўваходзяць ў склад дзяржавы.») Такім чынам, разьвязаньне нацыянальнага пытаньня зводзілася толькі да прызнаньня нерасейскім народам **права** на карыстаньне роднай мовай, якая ў сваю чаргу выпіскалася **агульнадзяржаўнай расейскай мовай**. Што тычыцца палажэньня гэтай праграмы аб «праве на самавызначэньне ўсіх нацыяў», дык гэта было толькі справай партыйнай тактыкі. Аб тым, між іншага адкрыта гаварыў сам Ленін ў сваім лісьце да С. Г. Шаўмяна з 6 сьнежня 1913 году, дзе ён адзначаў, што «права на самавызначэньне — гэта выключэньне з нашай агульнай перадумовы цэнтралізму. Выключэньне гэтае, бязумоўна, неабходнае перад фактам чорнасоценскага вялікарасейскага нацыяналізму, і найменшая адмова ад гэтага выключэньня зьяўляецца апартунізмам, дурнейкай гульнёй на карысьць вялікарасейскага чарнасоценскага нацыяналізму. Але выключэньне нельга тлумачыць шырока. **Нічога**, абсалютна нічога, апрача **права** на аддзяленьне, тут няма і быць не павінна».)

Аднак, з агульным разьвіцьцём нацыянальна-вызвольных рухаў нерасейскіх народаў Расейскай Імпэрыі, асабліва ў сувязі з гэтым разьвіцьцём пасля ажыццяўленьня ў Расеі Лютаўскай рэвалюцыі, павінна была таксама зьмяніцца й тактыка бальшавікоў у нацыянальным пытаньні. Угяршыно Ленін прызнаў дапушчальнасьць фэдэратыўнага ладу будучай сацыялістычнай дзяржавы, як пераходнай формы да «цэнтралістычнай рэспублікі» толькі напярэдадні кастрычніцкага перавароту, у сваёй працы «Дзяржава і рэвалюцыя», якая бы-

ла напісаная ў ліпені-верасьні 1917 году.») Першым праграмным дакумантам бальшавіцкай партыі ў нацыянальным пытаньні была «Дэкларацыя правоў народаў Расеі», абвешчаная пасля кастрычніцкага перавароту 2 (15) лістапада 1917 году, і які часта выкарыстоўвае цяпер партыя, уважаючы яго ўзорам сусьветна-гістарычнага значэньня ў разьвязаньні нацыянальнага пытаньня, выдучы ад яго генэалёгію свае нацыянальныя палітыкі. У ім адзначалася: «Выконваючы волю зьездаў Саветаў, Савет народных камісараў пастанавіў пакласьці ў аснову свае дзейнасьці ў пытаньні аб нацыянальнасьцях Расеі наступныя прынцыпы: 1) роўнасьць і суверэннасьць народаў Расеі; 2) права народаў Расеі на вольнае самавызначэньне, аж да аддзяленьня й стварэньня самастойнай дзяржавы; 3) скасаваньне ўсіх і ўсякіх нацыянальных і нацыянальна-рэлігійных прывілеяў і абмежаваньняў; 4) вольнае разьвіцьцё нацыянальных мяншынстваў і этнаграфічных групаў, якія насяляюць тэрыторыю Расеі».) Як бачым, партыя зрабіла такім чынам вялізарны прагрэсыўны крок наперад у нацыянальным пытаньні, але, нажал, гэта было толькі праграмнай дэкларацыяй і засталася ёю, ня прынёсшы істотных зьменаў у жыцьці народаў, якія ўваходзяць у склад СССР.

Як мы адзначалі вышэй, гэтыя зьмены ў нацыянальнай палітыцы бальшавікоў былі вымушаныя мамэнтам часу. Пра гэта адкрыта гаварыў Сталін, адзначаючы ў заўвагах да свайго артыкулу «Супраць фэдэралізму», напісаных у сакавіку 1917 году, што «гэтую эвалюцыю паглядаў партыі ў пытаньні аб дзяржаўнай фэдэрацыі й наагул у нацыянальным пытаньні трэба тлумачыць трэма прычынамі. Першае, тым, што ў мамэнт Кастрычніцкага перавароту шэраг нацыянальнасьцяў Расеі **выявіўся фактычна** (падкр. Рэд.) у стане поўнага аддзяленьня і поўнай адарванасьці адна ад аднае, дзеля чаго фэдэрацыя выявілася крокам наперад ад разрозненасьці працоўных масаў гэтых нацыянальнасьцяў да іхнага збліжэньня, да задзіночаныя. Падругое, тым, што самыя формы фэдэрацыі, што вызначаліся ў працэсе савецкага будаўніцтва, выявіліся далёка ня так супярэчнымі мэтам эканамічнага збліжэньня працоўных масаў нацыянальнасьцяў Расеі, як гэта магло здавацца раней, ці нават, зусім ня супярэчнымі гэтым мэтам, як паказала ў далейшым практыка. Патрэбнае тым,

3 радыёвай хвалі «Свабода»

Да дзевяностагодзьдзя нараджэння Адама Гурыновіча

Адам Гурыновіч належыць да тых «светлых постацяў нашага адраджэння XIX стагоддззя, якія будуць заўсёды прыкладам для беларускае моладзі ў ейным нясупынным змаганні з панявольнікамі роднага краю.

Нарадзіўся Гурыновіч у 1869-ым годзе ў хвальварку Кавалі. Вялейскага павету. Пачатковую асвету атрымаў дома, пасля вучыўся ў Вільні.

Паходзячы з заможнае сям'і, малады Гурыновіч нязвычайна воістра адчуваў сацыяльны і нацыянальны зьдзек, што чынілі беларускаму народу царскія прыгняталнікі. Мураўёўская рэакцыя была тады яшчэ ў поўнай сіле: беларуская мова забаронена, навучальныя і культурныя ўстановы пазачыняныя, гістарычныя духоўныя вартасці краю зрабаваныя або патаптаныя. Але ў панаваленым народзе жыла памяць бунтарнага Кастуся Каліноўскага і геройскага змаганьня паўстанцаў супраць царскіх прыгняталнікаў.

Ідэя вызвалення Беларусі, хоць скрытаўленая мураўёўскім пераследам, будзіла жывы водгук у душах беларускае моладзі. Водгук гэты ў вельмі раннім веку пачаў у сабе і Гурыновіч. Ён пачаў уважліва прыглядацца да жыцця паднявольнага краю, і ня мог не заўважыць у негях свайго прыгнобленага люду вялікіх багаццяў народнай душы. Ягоную ўвагу прыцягнула да сябе народная творчасць. Будучы пэтам пачаў цікавіцца жыццём народу, запісваць ягоныя песні, легенды, байкі. А пасля, грунтоуючыся на народных скарбах, пачаў і сам пісаць. Скончыўшы Віленскую Гімназію, Адам Гурыновіч паехаў на навук у Пецярбург і запісаўся там у тэхналагічны інстытут.

У тагачаснай сталіцы царскай імперыі, дзе вучылася шмат беларускае моладзі — гаражных патрыётаў нацыянальнага адраджэння Беларусі — Гурыновіч адразу-ж уліваецца ў рэвалюцыйнае студэнцкае жыццё. Ён стаецца сябрам заснаванае ў 1889 годзе студэнцкае арганізацыі пад назовам «Кружок моладзі польска-літоўска-беларускай і маларускай». Прыяжджаючы з Пецярбургу на Беларусь, ён шырока распаўсюджаў ідэю вызвалення роднага краю з-пад чужацкага панавання. Ён дакладна ведаў гісторыю паўстання Каліноўскага, належаў да гуртка, дзе святга ўшаноўвалася геройства Грынявецкага, быў вельмі блізка азнаёмы з абуджальнай пазыі Францішка Багушэвіча. Да Багушэвіча пэта ставіўся з асабліва вялікай пашанай, насылядоўваючы яго ў сваіх творах. Гэта Багушэвічу пісаў ён, чуючыся ягоным насылядоўнікам і пераймальнікам.

«Дзякуй табе, браце, і за тны словы, што ўспомнілі гукі нашай роднай мовы.»

У 1893-ім годзе ў Кракаве, за свой уласны кошт, Адам Гурыновіч выдае кніжку пад загалоўкам «Зборнік беларускіх твораў». У тым-жа самым 1893-ім

годзе царская паліцыя арыштавала пэту. Здарылася гэта ў Вільні ў доме бацькоў, калі сярод ягоных папераў у часе вобыску паліцыя знайшла напісаны ім беларускі верш, у якім пэта заклікаў беларускі народ прагнуцца і ськінуць зь сябе яро царызму. Арыштаваны Гурыновіч апынуўся ізноў у Пецярбургу, гэтым разам — у Петрапаўлаўскай Крэпасці. У турме ён прасядзеў блізу году ды моцна падняпаў здароўем. Хворага, яго выпусцілі зь няволі, але аддалі пад нагляд паліцыі ў двор ягонага бацькі ў Крыстанопалі Сьвянцянскага павету. Вярнуўшыся дамоў із зруйнаваным здароўем, Гурыновіч захварэў на чорную воспу, што прывёз з сабой з паўночнае сталіцы, і ў студзені 1894-га году памёр, пражыўшы ня поўных 25 гадоў. Паліцыя

На паперы і ў запраўднасьці

(Заканчэнне з 1-ай бач.)

цвёрдзіць газета «Известия», аб спэкулятыўных махінацыях Лыскіна ведалі ня толькі ў раённым цэнтры, але і ў Стаўропалі. Але яго не краналі, бо «некагорым прыемя было грэцца ў праменьні» славы Лыскіна.

З апублікаваных матар'ялаў відаць, што на агульным сходзе сяброў калгасу Лыскін ня быў выбраны старшынём калгасу «Расея». Ці быў Лыскін прыцягнуты да судовае адказнасці — вестак няма. Ягоная дзейная натура вышуквала ўсемагчымыя шляхі для здабывання калгаснага багацця, а дзеля гэтага ён не зьвяртаў увагі на гэтак званую «камуністычную этыку», што й прывяло да адхіленьня яго ад кіраўніцтва калгасам.

Парушаньне дзяржаўнае дысцыпліны праяўляецца ў розных формах. Прыкладам, у саўгасе «Буда-Кашалёўскі» Гомельскай вобласці быў складзены хвальшывы кармовы балясн. Паводля гэтага балансу вясною ў саўгасе на перы аказалася больш двух тысячаў сіласу. А на самай справе ці сіласу, ні ішніх кармоў для жывёлы ў саўгасе да вясны не хапіла. Былі выпадкі, калі жывёла здыхала ад бяскорміцы.

Старшыня калгасу «Расьсвет» Маладжанскай вобласці падаў у справаздачы, што пад сёлетні ўраджай было нарыхтавана і вывезена на поле 32.265 тонаў навозу і торфу. А тымчасам, паводля заявы брыгадзіраў, у запраўднасьці было вывезена 9.640 тонаў («Сельское хозяйство», 24. 6. 59). Ураджай у гэтым калгасе за апошнія гады падмыаўся толькі на паперы. У справаздачках раёну было адзначана, што за 1958 год сярэдні ўраджай збожжавых культур па складаў 9,6 цэнтнараў з гэктару, а фактычна ён не перавышаў 8,5 цэнтнараў. Бульбы атрымана з гэктару 65 цэнтнараў, а ў справаздачы адзначана 86 цэнтнараў.

Падобнае палажэньне ў шматлікіх ішніх калгасках і саўгасках. Вальшыня розных формаў ашукоўваньня дзяржавы

пільна сачыла за пэтам, і ў вестку пра ягоную смерць не паверыла датуль, пакуль маці нябожчыка не паказала жандарам труп свайго замучанага сына.

Ня глядзячы на тое, што Адам Гурыновіч — ахвяра царскага пераследу, быў час, што і ў савецкай Беларусі пра яго нельга было згадваць — толькі таму, што Гурыновіч — беларускі патрыёт. Цяпер беларуская цэнзура крыху падняла забараняльную заслону. Імя пэты і некаторыя ягоныя творы згадваюцца — праўда, зь няўнікненай прыстаўкай пра марксізм і паслядоўніцтва за расейскімі народавольцамі. Тым ня менш, балшышня паэтавай спадчыны ўсё яшчэ пад замком. У сувязі з гэтым, напрыклад, 15-га ліпеня сёлета дасьледнік гісторыі беларускай літаратуры Сьцяпан Майхровіч пісаў у газэце «Літаратура і мастацтва», што пара ўрэшце перавыдаць выпушчаны ў 1893-ім годзе Гурыновічаў «Зборнік беларускіх твораў», а таксама апублікаваць ішныя творы пэты. Да гэтага часу, як бачым, нічога ня было зроблена, каб даць беларускаму чытачу літаратурную спадчыну замучанага царскай паліцыі народнага змагара.

Праблема мовы ў СССР

(Заканчэнне з 2-ой бач.)

скрыжоўваньня вельмі складаны, а галоўнае — вельмі працяглы. Ён дае шмат магчымасьцяў да выяўленьня актыўнага і пасыўнага супраціву абрусеньню нацыянальных моваў. Між ішшага такі супраців праявіўся ўва ўсіх нацыянальных рэспубліках СССР у пэрыяд адноснае «адлігі», выкліканай сьмерццй Сталіна, і ён ня зломаны поўнасьццй яшчэ і да гэтага часу.

Больш эфэктуўным, больш хуткім мэтадам русыфікацыі цяпер прызнаны шлях насаджваньня ў прласыці расейскае мовы і расейскае культуры ў нацыянальных рэспубліках СССР.

Кіраўніцтва ЦК КПСС рознымі эканамічнымі, культурнымі і палітычнымі мерапрыемствамі, стварае ўмовы пры якіх веданьне расейскае мовы, падобна да «добраахвотнае» калектывізацыі ці

масавага перасяленьня народаў, становіцца, фактычна, абавязковым.

Узаконьенне расейскае мовы ў якасьці службовай ува ўсіх галоўных галінах эканамічнага, палітычнага і дзяржаўнага жыцця СССР (прамысловасьць, транспарт, сувязь, армія, партыя, вонкавапалітычныя і нутранапалітычныя, фінансавыя і гандлёвыя ворганы, важнейшыя навучальныя ўстановы), узносьці расейскую мову ў выразна прывіляванае становішча і робіць яе фактычна дзяржаўнай мовай усяго СССР, а гэта вядзе да яе хуткага замацоўваньня ды ў той-жа час да адміраньня ішніх нацыянальных моваў. Выходзячы з гэтага, змаганьне нерасейскіх народаў за чысьціню сваіх нацыянальных моваў практычнага значэньня ня мае. Пры такім разьвязаньні пытаньня, зразумела, лёс іх трагічны. Зусім натуральна, што ў такіх умовах сярод нерасейскіх народаў што раз больш людзей вывучае расейскую мову. Гэтакім спрыяе партыя самымі рознымі арганізацыйнымі, гаспадарчымі і палітычнымі мерапрыемствамі. У дадатак трэба адцэміць, што ў сучаснай русыфікатарскай палітыцы КПСС важную ролю граюць таксама і перасяленьні ды зьмешваньні народаў СССР. Апошняя кампанія асваеньня цалінных земляў савецкі ўрад стварыў, прыкладам, у Казахскай СССР такое становішча, пры якім туземнае жыхарства рэспублікі складае ледзь адну траціну. Гэта прывяло ня толькі да таго, што навапрыбыўшыя пасяленцы дзсяткаў розных нацыянальнасьцяў павінны выбіраць сваёй агульнай мовай расейскую мову і вучыць яе сваіх дзяцей, але й распыліла туземнае жыхарства сярод пасяленцаў, стварыўшы ўмовы, пры якіх дзеці павінны вучыцца ў школах з расейскай мовай выкладаньня. Таму й ня дзіва, калі «Коммунист» з асаблівым задавальненьнем адзначае, што ў Казахскай ССР чацьвертая частка дзяцей Казахаў вучыцца ў расейскіх школах.

У гэтай вялікай акцыі галоўную ролю граюць камуністычныя партыі нацыянальных рэспублік, якія панявольніцку выконваюць загады ЦК КПСС.

«Змаганьне з мясцовым нацыяналізмам, узгадаваньне ўсіх раней прыгнечаных нацыяў у духу братэрства і дружбы між імі, у духу бязьмежнае любові і прызнаньня вялікаму расейскаму народу зьяўляецца самым першым абавязкам перадусім камуністыч гэтых нацыяў», — піша той-жа «Коммунист» (№ 13, 1959, б. 43).

Характэрным зьяўляецца тое, што ўва ўсіх артыкулах і выступленьнях прадстаўнікоў камуністычных партыяў нацыянальных рэспублік, усе яны патрабуюць узмацненьня змаганьня зь мясцовым нацыяналізмам, кляімуючы яго самым рэакцыйным і самым жывучым буржуазным перажыткам мінулага. Праблема расейскага вялікадзяржаўнага шавінізму ў СССР амаль перастала існаваць так як шмат чаго зь яго сталася сутнасьццй нацыянальнай палітыкі ЦК КПСС.

В. М. Міняйло

(«Анализ текущих событий в СССР»)

ШТО СКАЖА НА ГЭТА РАДЫЁ «СВАБОДА»?

«Новое Русское Слово» (23. X. 59), якое ціраз нападала на беларускіх патрыётаў-незалежнікаў з лаянкай і рознымі абвінавачваньнямі, у сваёй перадавіцы пацвердзіла ўрэшце ўсё тое, за што раней лялася. Гэтая найбольш папулярная расейская штодзённая газета ў ЗША сама прызналася, што ў савецкай імперыі пануе расейскі вялікадзяржаўніцкі шавінізм і русыфікацыя. НРС піша:

«Пралетарская ўлада, як выяўляецца, паслядоўна і няўхільна праводзіць ува ўсіх 14-х — дзяр РСФСР няма ў гэтым патрэбы — саюзных рэспубліках **насільную русыфікацыю** (падч. рэд. «Б»), за якую страляў грознымі пірунамі яшчэ 50 гадоў таму на царскі ўрад Ленін».

Характэрна, што тады, калі рэакцыйная ў дачыненьні да незалежнасьці нерасейскіх народаў газета «Новое Русское Слово» пацвярджае існаваньне насільнае русыфікацыі ў Савецкім Саюзе, «прагрэсыўная» радыястанцыя «Свабода», якую апыкуецца Амэрыканскі Камітэт Вызваленьня, забараняе нерасейскім рэдакцыям ужываць тэрмін «русыфікацыя».

А. Б.

ШТО-Ж АПРАЧА КРЫТЫКІ?

Шмат крыку і закідаў рабілася дый робіцца з тае прычыны, што радыё «Свабода» («Вызваленьне») не дае Беларусам магчымасьці гаварыць аб усім да сваіх суродзічаў на бацькаўшчыне.

Ад 8 сьнежана леташняга году, значыцца, ужо бадай год часу, беларуская рэдакцыя Гішпанскага Нацыянальнага Радыё мае магчымасьці гаварыць аб усім.

Цікава, колькі матар'ялаў паслалі ўсе гэныя крытыкі «Вызваленьня» ў беларускую рэдакцыю мадрыдзкага радыё?

Я. З.

АБАВЯЗКАМ КАЖНАГА БЕЛАРУСА ЁСЬЦЬ ЧЫТАЦЬ, ПАШЫРАЦЬ І ПАДТРЫМЛВАЦЬ «БАЦЬКАУШЧЫНУ».

В. Б.

што ўдзельная вага нацыянальнага руху выявілася куды больш паважнай, а шлях задзіночаныя — куды больш складаным, чымся гэта магло здацца раней, у пэрыяд да вайны, або ў пэрыяд да кастрычніцкай рэвалюцыі.»¹⁾ Такім чынам «выстаўленьне прынцыпу фэдэратыўнага ладу савецкай дзяржавы й наагул абвешчаньне «Дэкларацыі правоў народаў Расеі» былі абумоўленыя разьвіцьцём нацыянальных рухаў нерасейскіх народаў Расейскай Імпэрыі.

Падругое, палажэньне «Дэкларацыі правоў народаў Расеі» аб тым, што народам Расеі прызнаецца «права на волнае самавызначэньне, аж да аддзяленьня й стварэньня самастойнай дзяржавы» было толькі палітычнай тактыкай партыі на дадзеным этапе, тым ленінскім «нічога», апрача «права на аддзяленьне». Зьвернемся ў гэтым пытаньні да выказваньняў Сталіна. Выступаючы ў 1918 годзе на красавіковай канфэрэнцыі РСДРП з дакладам ў нацыянальным пытаньні, ён тады адзначаў: пытаньне аб праве нацыяў на волнае аддзяленьне недазвалляна зьмешваць з пытаньнем аб абавязковасьці аддзяленьня нацыі ў той ці ішны момэнт. Гэтае пытаньне партыя пралетарыяту павінна разьвязваць у кожным паасобным выпадку зусім самастойна, у залежнасьці ад абставінаў. Прызнаючы за прыгнечанымі народнасьццямі права на аддзяленьне, права пастанаўляць аб сваім палітычным лёсе, мы не разьвязваем гэтым самым пытаньня аб тым, ці павінны ў дадзены момэнт аддзяліцца якія-небудзь нацыі ад Расейскай дзяржавы. Я магу прызнаць за нацыяй права аддзяліцца, але гэта яшчэ не азначае, што я забавязваюся гэта зрабіць. Народ мае права аддзяліцца, але ён, у залежнасьці ад умоваў, можа й не скарыстаць з гэтага права».²⁾

Гэты пункт гляджаньня на разьвязаньне нацыянальнага пытаньня Сталін выказваў і ў сваіх наступных выступах і артыкулах у нацыянальным пытаньні, проста заяўляючы ў 1920 годзе ў прадмове да свайго зборніку артыкулаў у нацыянальным пытаньні, што большавікі былі «супраць аддзяленьня ўскраінаў ад Расеі, бо аддзяленьне ў гэтым выпадку азначае імперыялістычную кабалу для ўскраінаў, паслабленьне рэвалюцыйнай магутнасьці Расеі, узмацненьне пазыцыі імперыялізму».³⁾

Дакладна так гэты прынцып большавікоў у нацыянальным

пытаньні ажыццяўляўся і на практыцы. Прыкладам, прызнаючы ў тэорыі права кожнай нацыі на самавызначэньне й стварэньне нацыянальнай дзяржавы, яны ў канцы 1917 году разганалі Першы Ўсебеларускі Кангрэс, скліканы ў Менску дзеля разьвязаньня пытаньня аб дзяржаўным ладзе Беларусі, прызнаўшы ў сярэдзіне сьнежана 1917 году незалежнасьць Украінскай Народнай Рэспублікі,⁴⁾ яны адначасна інспіруюць скліканьне ў Харкаве гэтак званага Першага Ўсеукраінскага Зьезду Саветаў, які із свайго боку абвясіла стварэньне Украінскай Савецкай Рэспублікі, як фэдэральнай часткі РСФСР,⁵⁾ і вітае гэты новы твор, абцякаючы яму ўсебаковую эканамічную й вайсковую падтрымку.⁶⁾ Дакладна таксама абвясчаюцца савецкі рэспублікі ў Прыбалтыцы, на Каўказе і ў Сярэдняй Азіі, і ствараюцца іхныя марыянткавыя савецкія ўрады, а ў пачатку 1918 году пачынаецца ваенная інтэрвэнцыя РСФСР ў дачыненьні да гэтых народаў і створаных імі нацыянальна-незалежных дэмакратычных рэспублікаў. У выніку гэтай інтэрвэнцыі на працягу 1918-21 гадоў зноў былі далучаны да Расеі Беларуская і Украінская народныя рэспублікі, Народныя рэспублікі народаў Закаўказзя і Сярэдняй Азіі. Вонках Савецкай Расеі засталіся толькі Фінляндыя, Прыбалтыцкія рэспублікі і Польшча. Як ведама ў 1940 годзе да СССР былі далучаныя таксама Літоўская, Латыская і Эстонская народныя рэспублікі. Так ажыццявілася, як адзначае савецкі гісторык В. М. Хвостаў, «ўзьеднаньне» з Савецкім Саюзам земляў, «гвалтам адарваных Антантай ад Савецкай Расеі ў 1919 годзе».⁷⁾

Адзіна дзейным прынцыпам нацыянальнай палітыкі большавікоў таго часу заставаўся толькі прынцып наладжаньня савецкай дзяржавы на фэдэральных пачатках. Падчас працы Трэцяга Ўсерасейскага зьезду Саветаў у студзені 1918 году была прынятая «Дэкларацыя правоў працоўных і эксплятаванага народу», у якой гаварылася, што 1) Расея абвясчаецца рэспублікай Саветаў работніцкіх, саідакі« і сялянскіх дэпутатаў. Уся ўлада ў Цэнтры і на месцы належыць гэтым Саветам; 2) Расейская Савецкая Рэспубліка засноўваецца на базе волнага саюзу вольных нацыяў, як фэдэрацыя савецкіх нацыянальных рэспублік.⁸⁾ Такім чынам, было абвешчанае стварэньне адной Расейскай Савецкай Фэдэратыўнай Сацыялістычнай Рэспублікі (РСФСР), у якую павінны былі ўваходзіць у

якасьці аўтаномных адзінак усе «нацыянальныя акругі і ўскраіны» былое Расейскае Імпэрыі. На працягу 1918-22 гадоў гэты прынцып заставаўся ў сіле, зьмяняючыся настолькі, наколькі гэтага вымагалі палітычныя абставіны. Прыкладам у пачатку 1919 году была абвешчана «незалежная» Беларуская Савецкая Рэспубліка,⁹⁾ і зьліквідаваная ў гэтым-жа годзе, а пазьней, у 1920-21 гадох былі створаныя падобныя рэспублікі Азэрбайджану, Армэніі й Грузіі на Каўказе, пазьней перайменаваныя ў Закаўказкую Сацыялістычную Фэдэратыўную Савецкую Рэспубліку, а таксама Харэзмскай і Бухарскай народных рэспублік у Сярэдняй Азіі.

¹⁾ Партыіны прынцып аб сваеасаблівым «расейскім камунізьме» нельга запярэчыць. Ён акрэсьліваецца ў першую чарту высойваньнем саветамі на першыя пляны гэтак званага «ленінізму». Гэты прынцып быў аформлены асабліва ў маскоўскай «Дэкларацыі камуністычных партыяў», выпрацаванай у лістападзе 1957 году. Аб «расейскім рэвалюцыйным прыкладзе» ў свой час яшчэ гаварыў Ленін. Менавіта гэтае палажэньне Леніна зафіксавалася ў ягонай працы «Дзіцячая хвароба «лявізні» у камунізьме», напісанай у 1920 годзе (Творы, т. 31, выданьне 4, 1950, бач. 5—6). Цяпер прапаваньне «расейскага камунізму» дасягнула вяршыні ў сваім разьвіцьці, акрэсьліваючы савецкія сацыялістычныя пераўтварэньні як прыклад сусьветна-гістарычнага значэньня, як прыклад гістарычных дасягненьняў людзкога гэнія, гэнія «найбольш перадавога і найбольш рэвалюцыйнага расейскага народу» (у гэтым пытаньні гл. хоць-бы артыкул А. В. Пяскоўскага «Да пытаньня аб прагрэсыўным значэньні прылучэньня Сярэдняй Азіі да Расеі», «Вопросы Истории», № 8, 1959, бач. 21—46).

²⁾ В. И. Ленин, Сочинения, т. 17, выд. 3, б. 154.

³⁾ КПСС в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК, ч. I, Москва, 1953, б. 40.

⁴⁾ В. И. Ленин, Соч., т. 17, выд. 3, 1935, б. 90.

⁵⁾ Тамсама, т. 21, выд. 3, 1935, б. 418—420.

⁶⁾ Образование СССР. Сборник документов, 1917—1924. Москва—Ленинград, 1949, № 1, б. 20.

⁷⁾ И. В. Сталин, Соч., т. 3, Москва, 1950, б. 30—31.

⁸⁾ Тамсама, б. 52.

⁹⁾ Тамсама, ю. 4, б. 372.

¹⁰⁾ В. И. Ленин, Соч., т. 22, б. 121—123.

¹¹⁾ Образование СССР, № 32—33, б. 72—74.

¹²⁾ Тамсама, № 35, б. 75.

¹³⁾ В. М. Хвостов, Основные этапы внешней политики Советского государства за сорок лет, «Новая и новейшая история», № 4, 1957, б. 77.

¹⁴⁾ Образование СССР, № 10, б. 29—30; № 27, б. 54.

¹⁵⁾ Тамсама, № 76, б. 115-118.

(Далей буде)

Вымагаюць, але мала абяцаюць

ДА ўВАГІ НАШЫХ ПРАДСТАЎНІКОЎ І ўсяго БЕЛАРУСКАГА ГРАМАДЗТВА!

Выдавецтва «Бацькаўшчыны» зьніжае на 25% цану ўсіх сваіх выданняў за вынятак «Спадчыны» Я. Купалы ў цвёрдай вокладцы, «Беларускіх казак» у цвёрдай і мяккай вокладцы і «Выбраных твораў» Р. Крушынны. У выніку цана ўсіх выданняў наступная:

Янка Купала СПАДЧЫНА

— Выбар паэзіі зь вялікім крытычным артыкулам Ст. Станкевіча. Балонаў 564. Цана 5.25, 9, або 11 амэр. далараў (залежна ад вокладкі і паперы).

Янка Купала ТУТЭЙШЫЯ

— П'еса ў чатырох дзеях з крытычным артыкулам Р. Склота. Балонаў 83. Цана 1 амэр. далар.

Янка Купала

РАСЬКІДАНАЕ ГНЯЗДО

— Драма ў пяціх актах з крытычным артыкулам Р. Склота. Балонаў 58+XV. Цана 0.75 амэр. далара.

Якуб Колас

НОВАЯ ЗЯМЛЯ

— Паэма зь вялікім крытычным артыкулам Р. Склота. Балонаў 246+XXXII. Цана 2.25 амэр. дал.

Якуб Колас

СЫМОН МУЗЫКА

— Паэма з крытычным артыкулам Р. Склота і А. Бабарэкі. Балонаў 238. Цана 2.25 амэр. далараў.

Якуб Колас

У ПАЛЕСКАЙ ГЛУШЫ

— Повесць. Цана 1.50 амэр. дал.

Андрэй Мрый.

ЗАПІСКІ САМСОНА САМАСУЯ

— Сатырычная аповесць з крытычным артыкулам Р. Склота. Балонаў 88. Цана 0.75 амэр. далара.

Лукаш Калюга

НЯДОЛА ЗАБЛОЦКІХ

— Аповесць з крытычным артыкулам Р. Склота. Цана 1.10 амэр. далараў.

Власт (Вацлаў Ластоўскі)

ТВОРЫ

— Аповяданні. Балонаў 112. Цана 0.75 амэр. далара.

Юрка Віцбіч

— П'есе 3-пад сьвятое ГАРЫ НЕМАН

— Мастацкія нарысы. Цана 0.75 амэр. далара.

Рыгор Крушына

ВЫБРАНЫЯ ТВОРЫ

— Вершы. Цана 2 амэр. далары.

ЛЯ ЧУЖЫХ БЕРАГОЎ

— Альманах твораў эміграцыйных паэтаў і пісьменьнікаў з уступным артыкулам Ст. Станкевіча. Балонаў 238. Цана 2. 25 амэр. далараў.

БЕЛАРУСКІЯ КАЗКІ

Зборнік народных казак і літаратурных твораў з казачнымі матывамі. Балонаў 215. Цана 3 або 4 далары (залежна ад вокладкі).

Заўвага: У эўрапейскіх краінах, пайменна ў Англіі, Францыі, Вэльгіі, Нямеччыне, Італіі, Гішпаніі, а таксама ў Аргэнтэне, Бразыліі і Аўстраліі выданні каштуюць на 20% таней вышэй пададзенае расцэнкі

Выдавецтва «Бацькаўшчына»

НІВОДНАЯ НАЦЫЯНАЛЬНАЯ, ТАВАРЫСКАЯ І СЯМЕЙНАЯ ўРАЧЫТАСЬЦЯ НЕ ПАВІННА АДБЫЦЦА БЯЗ ЗБОРУ сярод ПРЫСУТНІХ АХВЯРАЎ НА ВЫДАВЕЦКІ ФОНД «БАЦЬКАЎШЧЫНЫ»!

На VI пленуме ЦК ВЛКСМ даклады і дыскусіі адбываліся паводля ведамага савецкага шаблёну. Як правіла, кажны аратар пачынаў сваё выступленьне пакланамі ў кірунку «нашай роднай маці — камуністычнай партыі», якая «нахняе, арганізуе і вядзе». Далей кажны хваляўся дасягненьнямі камсамольскіх арганізацыяў. Аднак, урэшце, трэба было парушыць і цёмныя бакі жыцця і дзейнасьці камсамолу. І тут, уважліва чытаючы справаздачы ізь зьезду, можна сьцьвердзіць, што цёмных бакоў ёсьць вельмі шмат — бадай ня менш, чымся сьветлых...

Першы сакратар ЦК ВЛКСМ — Паўлаў у сваім дакладзе выразна акрэсьліў заданні камсамолу. Вось ягоныя словы:

«Увесь камсамол, кажны малады працаўнік мусяць уважаць барацьбу за выкананьне сямігодкі па прадукцыйнасьці працы за пяць год сваёй галоўнай справы...»

Гэта гучыць як загад, які мусіць быць выкананым. Аднак, першы сакратар ЦК ВЛКСМ не сказаў, што збудзе падсавецкая моладзь у выніку гэтай самаахвярнай працы. Выкананьне сямігадовага пляну за пяць год запраўды вымагае вялізарнай самаахвярнасьці. Але што будзе ўзнагародой моладзі за гэтую самаахвярнасьць, — першы сакратар ЦК ВЛКСМ Паўлаў нічога не сказаў.

Ён шмат вымагаў, але мала чаго абяцаў.

Большавіцкія кіраўнікі выдумалі дзіўны назоў — «Герой сацыялістычнай працы». Што можа быць больш бязглуздае, як гэты назоў? Герой — гэта чалавек, які пад удзеяннем пэўных імпульсаў выконвае тое, чаго ў нармальных умовах звычайны чалавек зрабіць ня можа. Але пачынаючы гэтага героя кажа ўчынку герой жыве і хоча жыць нармальным людзкім жыццём.

Заклік бэльгійскага Караля ў справе ўцекачоў

15-га кастрычніка сёлета бэльгійскі Кароль Бодуэн першы выступіў з заклікам да ўсяго бэльгійскага народу ў справе праблемы выгнанцаў.

Заклік Караля перадаваўся праз Бэльгійскае Нацыянальнае Радзьё ў флямандзкай і францускай мовах, а таксама праз тэлевізію ў флямандзкай і францускай мовах.

Кажнаму з нас вядома, што праблема ўцекачоў зьяўляецца даволі цяжкай і ёсьць штодзённым праблемай Задзіночаных Нацыяў, бо наплыв уцекачоў зза мяжы заставіў нас толькі што ня спыніўся, але ні крыху не памыліся, калі скажам, што з кожным днём павялічваецца.

Гэты год Задзіночаныя Нацыі назвалі Міжнародным годам Уцекачоў. Вось жа з гэтай нагоды бэльгійскі Кароль і зьявіўся да сваіх суседзяў з заклікам наступнага зместу:

«Дарагія Суседзічы, Гэты год зьяўляецца Міжнародным годам Уцекачоў.

Слова «ўцякач», «пераселеная асоба» ўвайшлі ў нашу гутарку, але ці дастаткова мы задумоўваемся, што яны значаць?

Ініцыятыва Задзіночаных Нацыяў мае якраз за заданьне змусіць нас задумацца над гэтым, узбудзіць добрую волю і зьяднаць сілы каб аслабіць бяду тых, што празь цяперашняе разарваньне сьвету засталіся без добра, без страхі, без краіны.

Я вас настойліва прошу шчыра прычыніцца да неабходнага матэрыяльнага высылку. Я таксама звяртаюся да чужых сэрцаў, каб ня было ў нашых вачох «выгнанцаў» «пераселеных», «чужынцаў», але людзі, якія шмат пацярпелі і заслугоўваюць на большую любоў.

Магчыма, у такім выпадку іхны кашмар страціць сваю вышэйшую. Гэтак чынам мы ім дапаможам здабыць давер сьвету, яны заўважаць урэшце сьвятло надзеі, якая доўга была для іх забаронена.

ГАДАВІКІ «БАЦЬКАЎШЧЫНЫ»

З Адміністрацыі «Бацькаўшчыны» можна выпісаць поўныя гадавікі «Бацькаўшчыны» (ня пераплеценыя) за наступныя гады:

1953, 1954, 1955, 1956, 1957 і 1958.

Цана аднаго гадавіка разам з перасылкай 5 амэрыканскіх далараў або іхная раўнаватарасьць у мясцовай валюце.

Дзеля таго, што ўспомненых камплектаў Рэдакцыя мае вельмі абмежаваную колькасьць, жадаючым іх атрымаць радзім сьпісана за вышэйшай.

У нармальных умовах нармальнага ладу праца не зьяўляецца геройствам, а здабываньнем сярэдняга дзеля жыцця. Там за добрую працу ня вешаюць людзям на грудзі бліскучых бляшак, а толькі лепшы плацц. У вольным сьвеце, праўда, няма герояў працы ў двухосых, але затое амэрыканскі работнік за свой мінімальны тыднёвы заробатак можа купіць 27,8 кіляграма масла, 24,4 кіляграма мяса. Дык што-ж у такім выпадку ёсьць больш прывабным для чалавека: пазалочаная бляшка на грудзях ці свой дом, аўтамабіль, дабрабыт і ціхае сямейнае шчасьце? Адаказ, думаем прасты...

І таму, калі аратары на зьезьдзе гаварылі аб вялікіх недахопах у працы моладзі і камсамолу, вычуваўся, што міленькі падсавецкіх маладых людзей, у той ці іншы спосаб, паўтараюць словы «ананімнага» Ільніцкага, аб якіх 4-га кастрычніка пісала «Советская Россия». «Даволі хавацца за спадарожнікамі і лэйнэрамі! Апусьцецеся ніжэй — да нармальных чаравікаў. Я асабіста не патрабую ТУ 114, я магу езьдзіць трамваем, але я хачу добра жыць і апрацуцца...»

Гэта — голас нармальнага чалавека, бо, трэба сьцьвердзіць, што за 42 гады ўлады большавікам не ўдалося стварыць бляжлівага тыпу — гэтака звананага «савецкага чалавека». І гэта яшчэ раз даказалі справаздачы з VI пленуму ЦК ВЛКСМ.

Ведаем, як штурхна ствараліся стаханавішчына, мамеўшчына, а цяпер — гаганавішчына. Аднак, гэтая штурхна, разрысаваная прапаганда ня дзее на людзей так, як-бы гэтага хацелі большавіцкія кіраўнікі. Ужо забыліся пра стаханавішчыну і мамеўшчыну. Неўзабаве забудуцца і пра гаганавішчыну. Толькі людзі застануцца людзьмі, ці гэта падабаецца ці не большавіцкім валадарам...

С.

ненай, і абавязкам нашым яе ім зьявляецца, як кажны ў сям'і стараецца заспакоіць і абаронь любоўю свайго больш нешчаслівага брата».

Да вышэйшага закліку Караля мы, беларускія выгнанцы, з свайго боку павінны аднесьціся зь вялікай пашанай і удзячнасьцю. Можам дадаць, чаго Кароль ня ўспомніў (ды магчыма меў на ўвазе, але з добра ведаемых нам прычынаў не сказаў), што слова «выгнанец», «пераселеная асоба» цэлы час прыгадвае сьвету аб існаваньні дыктатуры, тэрору і зьдзеку над чалавечай свабодой. Заклік бэльгійскага Караля павінен паслужыць прыкладам усім дзяржаўным дзеячам вольнага сьвету і прымусяць глыбока задумацца ня толькі над лёсам выгнанцаў, але і над лёсам іхных народаў.

Янка Нач

Бэсэсэраўскія дасягненьні

САВЕЦКІЯ РАКЕТЫ І САМАКАТЫ

Большавікі вихваляюцца, што пабудавалі найдасканальнейшую ракету і заяўляюць, што савецкая тэхніка найперадавейшая ў сьвеце. Але вось тая-ж перадавая тэхніка ня можа збудавань звычайнага самакату. Савецкі тэхналагічны прагрэс нагадвае часамі прыроднага калеку, у якога рукі здаровыя, але хваліць даводзіцца на мыліцах.

М. Козел, жыхар станцыі Залесьце, купіў свайму сыну савецкі самакат, аддаўшы за яго цяжка заробленыя 190 рублёў. І вось што здарылася (гл. «Зьвязда», 18. IX. 1959):

«Назайтра пры першым пераабсталяваньні веласьпэду з двухколавага на трохколавы здарылася нешта нязвычайнае — выйшлі із строю абодва балты, якія трымаюць задні мост і калёсы. Пры навічваньні на іх гаек сансавалася разьба. Задні мост прыйшлося ўмацоўваць дротам, ад чаго новы веласьпэд страціў свой прыгожы выгляд. Вельмі нязручна і тое, што з зубчаткі ўвесь час спадае ланцуг. Апрача таго, у колах слаба замацаваныя сьпіцы. У двух месяцах трэснула гума. Карыстацца веласьпэдам стала немагчыма».

ПАШПАРТАМАНІА НА БЕЛАРУСІ

У газэце «ЛіМ» (26. IX. 59) Аляксей Пысін апісвае, як два сябры ў Марілеве зайшлі ў публічную бібліятэку, каб «забіць» «выхадныя дзень». Вось сьпэнка:

«Бібліятэчка Валентыны Патрусава ўзняла галаву:

— Вашыя дакумэнты?
— Якія?
— Пашпарты.
Сябры пераглянуліся: выходзіць «аба-взякова».
— Прабачце, не ўзялі з сабой.
— Тады нічога не атрымаеце.
— Чаму?

Сьмерць Сьцяпана Бандэры

Маланкай разьняслася вестка ня толькі між украінскай, але і між усёй эміграцыяй з Усходняй Эўропы, пра раптоўную сьмерць у Мюнхэне Сьцяпана Бандэры, правадыра Арганізацыі Украінскіх Нацыяналістаў, а пазьней старшыні кіраўніцтва Замежных Аддзелаў ОУН.

Нябольшы памёр у выніку атручэньня цылікаліем 15 кастрычніка г. г.

У ваўторак 20 кастрычніка на Вальдфрыдгоф у Мюнхэне адбыліся вялічэзныя пахаваны Нябольшы, у якіх ўзяло ўдзел панад 2 тысячы Украінцаў і прадстаўнікоў усіх народаў, паняволеных Савецкай. Між жалобнымі гасьцямі было нямала прадстаўнікоў Замежных Аддзелаў ОУН з ЗША, Канады ды з усіх амаль эўрапейскіх краінаў вольнага сьвету. Над труною прамаўляла 19 прамоўцаў.

Сьцяпан Бандэра нарадзіўся ў сьвятарскай сям'і ў 1909 годзе ў сяле Угрынаве Старым Калускага павету ў Галічыне. Студыяваў сельскагаспадарчыя навукі на Львоўскай палітэхніцы.

Бандэра быў сябрам падземнай Украінскай Вайскавой Арганізацыі з 1927 году, зь якое паўстала ў 1929 годзе Арганізацыя Украінскіх Нацыяналістаў. У 1933 годзе Сьцяпан Бандэра быў ужо краё-

вым правадыром гэтае арганізацыі.

Як адказ на ведаму «пацыфікацыю», праведзеную польскімі ўладамі ў Заходняй Украіне, ОУН пад кіраўніцтвам С. Бандэры зарганізавала атэнтат у чэрвені 1934 году на міністра нутраных спраў Перацкага ў Варшаве. У сувязі з гэтым атэнтатам С. Бандэра быў засуджаны на кару сьмерці, якая была пасля заменена на дажыццёвую турму (запраўды выканаўца атэнтату на Перацкага ўцёк за граніцу).

Звольнены Немцамі пасля развалу Польшчы, Сьцяпан Бандэра ачолюў адлом ОУН (клясычная ОУН засталася пад кіраўніцтвам А. Мельніка), які зваўся «рэвалюцыйным», і ўклаў нямала высілкаў для арганізацыі збройнага змаганьня Украінцаў супраць большавікоў і Немцаў (Украінская Паўстанцкая Армія — УПА).

Трэба адцяміць, што сярод тых, што правялі Сьцяпана Бандэру на ягоным апошнім зьнямым шляху, было вельмі шмат і ягоных украінскіх палітычных праціўнікаў, у тым ліку Старшыню Украінскай Нацыянальнай Рады Іван Баграна, Старшыню Выканаўчага Воргана УНРады Мікола Лівіцкі ды таксама шматлікія прадстаўнікі Украінскай Галоўнай Вывольнай Рады.

Кс. Чарняўскі наведвае сусродзічаў

16, 17 і 18 кастрычніка мясцовая беларуская калёнія ў Н.-Брансвіку мела гонар гасьціць айца Францішка Чарняўскага, які прыхаў наведваць сваіх старых знаёмых з Бэльгіі і навізаць бліжэйшую лучнасьць з тутэйшымі Беларусамі.

Кс. Чарняўскі, як ведама, зьяўляецца вэтэранам беларускіх капэлянаў на чужыне. Ад 1929 году ён апекаваўся беларускай эміграцыяй у Францыі, а пасля вайны — у Вэльгіі. Цяпер, ужо трэці год, знаходзіцца ў ЗША, у штаце Нью Ёрк, але дзеля вялікае расьцягнутага часу нашай эміграцыі, змушаны часова працаваць не ў беларускіх асяродзьдзі, а сярод чужых. Выкарыстоўвае аднак увесь вольны час для беларускае справы, рэдагуе каталіцка-грамадзкі часопіс «Сяўбіт» і наведваючы час ад часу беларускія асяродкі ў ЗША і Канадзе.

Уранні 18 кастрычніка кс. Чарняўскі адправіў сьв. Імшу ў Украінскай каталіцкай царкве ў Нью Брансвіку, на якую зыйшла ладная грамада ня толь-

АТЭІСТЫ НА САВЕЦКІ ЛАД

«У той час калі настаўнік Маціеўскай школы (Жабінкаўскі раён, Берасьцейшчына) Ул. Кавальчук праводзіць з калгаснікамі гутаркі аб шкоднасьці рэлігіі, ягоная жонка Таццяна моліцца ў царкве.

— Што зь ёй зрабіць? — гаворыць Кавальчук, — калгаснікаў куды лгчэй пераканаць...» (Настаўніцкая газэта, 15. V. 59).

кі каталікоў, але і праваслаўных Беларусаў. Багаслужба была прысьвечана загінулым і церпячым за Бацькаўшчыну-Беларусь.

Папайні мясцовая беларуская калёнія зладзіла бяседу ў часьці Дастойнага Госьця, якая за гутаркамі і песнямі працягнулася да позняга вечару Ч. Х.

ШУКАЮЦЬ...

Павал Гарох, пражываючы ў Кліўлендзе, Амэрыка, шукае Сяргея Анішчыка зь вёскі Баравікі і Мікалая Салаўя зь вёскі Глоўсевичы. Абое праўдападобна выехалі ў Аўстралію. Усе весткі аб іх просіцца слаць на прадстаўніка «Бацькаўшчыны» ў Кліўлендзе.

✱

Шукаю сваіх сыноў Браніслава і Канстанціна Раманоўскіх. Весткі ветліва прашу слаць на адрасы:

J. Romanowski, 97 Keymer St., Belmont W. Australia.

✱

Брата Мікалая Сідорыка, з Нава-сёлаж, Кастравіцкай воласьці вывезена Немцамі ў 1942/3 г. шукае сястра Вера Скок-Сідорык зь дзяцімі Сяргеем, Любай, Міхалам і Зінай. Пісаць на адрасы рэдакцыі.

НАШАЯ ПРАДСТАЎНІЦТВА

АНГЕЛЬШЧЫНА:

Mr. Aleksander Laszuk, 97 Moore Park Rd., London, S. W. 6.

АўСТРАЛІЯ:

Mr. A. Vasilienia, 39 Edwin St., Croydon, N. S. W.

Mr. A. Maroz, 109 Morrison Rd., Midland Junction, W. A.

Mr. M. Nikan, 14 Steel St., Spotswood—Melbourne, Vic.

Mr. W. Akavity, 80 Tapley Hill Rd., Royal Park, S. A.

Бразылія:

Mr. C. Cimafiejczyk, Prasa 76, Tiridentens, Curitiba — Parana.

Задзіночаныя Штаты:

Mrs. L. Bielenis, 2042 W. St. Paul Ave., Chicago 47, Ill.

Mr. B. Danilovich, 303 Howard St., New Brunswick, N. J.

Mr. U. Duniec, 514 Brayton Ave., Cleveland 13, Ohio.

КАНАДА:

Mr. K. Akula, 57 Riverdale Ave., Toronto, Ont.

Францыя:

Union des Travailleurs Biélorussiens en France, 26, rue de Montholon, Paris 9.

Mr. W. Kasztelan, 33 rue Kleber, Mouvoux (Nord).

Беларускі тыднёвік палітыкі, культуры і грамадзкага жыцця.

Выдавец: Уладзімер Бортнік

РЭДАГУЕ КАЛЭГІЯ

Артыкулы, падпісаныя прозьвішчам або ініцыяламі аўтара, не заўсёды выражаюць пагляды Рэдакцыі. Незамоўленыя рукапісы назад не звярочваюцца. Рэдакцыя адказвае на лісты толькі пасля далучэньня паштовага маркі або міжнароднага паштовага купону.